

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Пламен Александров Панайотов

относно дисертационния труд на тема **„Наказателноправни проблеми на обезпечаването на безопасността на института на тайната”** от Гулмира Батирбековна Есимханова за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, специалност Наказателно право

1. Кандидат за придобиване на образователната и научна степен „доктор” е Гулмира Батирбековна Есимханова. Тя има бакалавърска степен на Казахстанския държавен женски педагогически институт в гр. Екибастуз от 2007 г. и магистърска степен по юридически науки на Централно-казахстанската академия в гр. Караганда от 2013 г. В периода 2007-2020 г. работи като преподавател в Учебния център на Министерството на вътрешните работи на Република Казахстан в гр. Павлодар. Следва да се подчертае, че докторантката съчетава успешно преподавателската и научно-изследователската си дейност. Тя участва в изготвянето на учебни програми и тематични планове. Същевременно изявява интереса си към придобиването на допълнителна квалификация и поддържането на задълбочена теоретична подготовка в областта на наказателното право. Участва с доклади в редица научни конференции по актуални проблеми на наказателното законодателство и практиката по неговото прилагане. От 2019 г. е докторант на самостоятелна подготовка в Катедра „Правни науки” при Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”.

2. Представената дисертация на тема **„Наказателноправни проблеми на обезпечаването на безопасността на института на тайната”** е в обем от

279 страници, включително съдържанието, списък на използваните съкращения, справка за нормативната база и използваната литература. Трудът се характеризира със структура, включваща въведение, три глави и заключение.

Във въведението докторантката убедително обосновава актуалността на труда. Подчертава се, че чрез института на тайната може да се погледне и изясни преплитането на интереси в триадата личност-общество-държава. Развитието на демокрацията предполага усъвършенстване на уредбата на тайната и нейното прилагане по начин, че занапред конкуренцията между интересите на посочените субекти на информация да не е както обикновено за сметка на тези на личността. По-нататък авторката очертава обекта, предмета, целите и задачите на изследването. Обособена е и основната цел на изследването - въз основа на анализ на правната същност на отношенията, които се пораждат във връзка със защита на тайната, да се открият и решат най-важните проблеми от теоретически и практически характер и да се разработят препоръки и предложения за усъвършенстване на действащото наказателното законодателство в Казахстан.

Изложението по първата глава е посветено на общотеоретичните основи на изследване на тайната. Най-напред въз основа на историко-правен анализ и периодизация на уредбата на тайната в Казахстан са обособени съществените признаци, характеризиращи съдържанието на понятието тайна. Предлага се и определение на това понятие, като се изтъква, че според действащото казахстанско право то не е легално определено. Впоследствие се пристъпва към разглеждане и анализ на множество възможни класификации на видовете тайна. Авторката предлага и своя класификация, според която отделните видове тайна могат да бъдат обособени в следните четири групи: частни тайни; държавни тайни; тайни на юридически лица; смесени тайни. Към първата група се

причисляват защитени от закона лични и семейни тайни, както и тайни, поверени на техните субекти по силата на тяхната професионална дейност; към втората група - информация, представляваща държавна и служебна тайна; към третата - информация, представляваща търговска и служебна тайна; и към четвъртата - тайни, които могат да принадлежат на различни субекти - например адвокатската тайна може да се състои от лични тайни на граждани, служебни тайни на предприятия и държавни тайни. Накрая е направен обстоен анализ и на въвеждането на международните стандарти в областта на наказателноправната уредба на тайните. Акцентът е поставен върху изследване на наказателното законодателство от различни правни семейства: англо-американско, романо-германско, а наред с това специално внимание е отделено и на законодателството на редица държави от ОНД. Достига се до извод, че наказателните кодекси на чуждите държави могат да бъдат обособени в две групи: за едната е характерно, че институтът на тайната се регулира изключително чрез норми на наказателното законодателство, а за другата - че съдържат бланкетни норми, конкретизиращи особеностите на наказателната отговорност, която следва да се понесе при засягане на тайна, регламентирана в специалното законодателство. Същевременно се изтъква, че законодателството на чуждите държави е оказвало и оказва значително влияние при формиране на наказателната политика на Република Казахстан в разглежданата област.

Втората глава е посветена на видовете тайни в системата на наказателноправното обезпечаване на сигурността на информацията. Тук най-напред се изследва наказателноправното регулиране на професионалната тайна. Професионалната тайна обхваща лични и семейни тайни, които са поверени на представители на определени професии във връзка с упражняваната от тях дейност. Последователно е разгледана необходимостта от адекватна защита на пощенската и телеграфната

кореспонденция и телефонните разговори, медицинската тайна, тайната на квалифицираната правна помощ (адвокатската тайна), тайната на осиновяването, тайната на нотариалните действия и тайната на регистриране на актове за гражданско състояние, банковата тайна. Понататък изложението е съсредоточено върху търговската и служебната тайна като обект на наказателноправна закрила. Казахстанското законодателство не съдържа отделен нормативен акт, посветен на търговската тайна. Препоръчва се по примера на България такъв да бъде приет и в Казахстан. Понастоящем понятието търговска тайна е определено в Гражданския кодекс на Казахстан. Съответната норма, регламентирайки и служебната тайна, поражда основание за недоразумение, според което двата вида тайни се отъждествяват. Изтъква се необходимостта от ясното им разграничаване - служебната тайна характеризира отношенията между организациите и техните работници по повод информация, получена по служебен ред. Накрая в тази глава е разгледана държавната тайна в системата за обезпечаване на националната сигурност. Повдигнат е въпросът за необходимостта от съвременни решения при регулирането на този вид тайна. Това се отнася най-вече до списъка с информация, която е класифицирана като държавна тайна. В тази връзка се предлага подобряване на уредбата според действащия в Казахстан Закон за държавните тайни.

Изложението по третата глава акцентира върху правната характеристика на престъпленията, нарушаващи различните видове тайни. Разгледани са техните особености с оглед обекта, обективната страна, субекта и субективната им страна. Най-напред вниманието е съсредоточено върху престъпленията, засягащи държавна тайна. В изследването те са обособени в две подгрупи: а/ престъпления, чийто пряк обект са отношения в областта на гарантиране на сигурността, суверенитета и отбранителната способност на държавата, а

неприкосновеността на държавната тайна е допълнителен, факултативен обект; б/ престъпления, чийто пряк обект са отношения, които гарантират опазването на държавната тайна и сигурността на държавата. Направен е съпоставителен анализ на уредбата им според наказателните кодекси на Казахстан и България, а и на други държави. По-нататък изложението продължава с наказателноправната характеристика на правилата, регулиращи отговорността за нарушаване на информация, съставляваща търговска, банкова или данъчна тайна. Направен е критичен анализ на чл. 223 от НК на Казахстан. Той се базира и на социологически проучвания, осветляващи многообразието от способи за засягане на посочените видове тайни. Достига се до извод, че поради различните обекти на посегателство, на които се цели да се даде защита чрез разпоредбите на посочения член, се затруднява прилагането им на практика. Накрая на тази глава е отделено внимание на проблемите на наказателноправната защита на тайните на личния и професионалния живот. Последователно са анализирани съставите на следните престъпления според НК на Казахстан: нарушаване на неприкосновеността на личния живот и на законодателството относно личните данни и тяхната защита (чл. 147); незаконно нарушаване на тайната на кореспонденцията, телефонните разговори, пощенските, телеграфните или други съобщения (чл. 148); нарушаване на тайната на гласуване (чл. 151); разкриване на тайната на осиновяването (чл. 138); разкриване на тайната на медицинския работник (чл. 321).

В заключението докторантката обобщава достигнатите основни изводи и систематизира своите предложения *de lege ferenda*.

Изготвеният автореферат е в съответствие със съдържанието на дисертационния труд. По темата му Гулмира Есимханова има девет научни публикации, от които четири са в съавторство.

3. Основното достойнство на рецензирания труд е, че не само са очертани проблемите, но е осъществено системно и задълбочено

изследване и са аргументирани съответните изводи по тема, която е от съществено значение за наказателното право и за неговото прилагане. Осъществен е задълбочен анализ не само на относимото законодателство на Казахстан, но в сравнителноправен аспект и на законодателството на България, САЩ, редица държави от Западна Европа и от ОНД. Взети са предвид и достигнатите стандарти за защита на различните видове тайни според международното право. Изследвана е и относима към разглежданите въпроси практика на националните съдилища на Казахстан. За качеството на работата способства и съчетаното използване на юридически, социологически и гносеологически методи, предназначени за събиране на информация и за нейната оценка. Сред тях се открояват историкоправният, сравнителноправният и правнологическият методи на изследване. Специално следва да се отличи стремежът на докторантката да аргументира своите виждания не само въз основа на достиженията на материалното и процесуалното наказателно право, но също така и на общата теория на правото, на конституционното право и на международното право. Този подход обуславя интердисциплинарния характер на дисертационния труд и обогатява научната му стойност.

Дисертацията се характеризира и с конкретни приноси моменти, част от които са следните:

- осъществено е добросъвестно и системно проучване на научни изследвания по разглежданата тема, осъществени не само от казахстански, но и от чуждестранни учени;

- пояснено е, че понятието "тайна" може да се разглежда в два аспекта - от една страна като всичко онова, което към даден момент все още не е осъзнато от човешкия интелект и от друга страна - като нещо, което вече е известно, но само на определен кръг от хора, а с определена цел остава скрито за останалите. Изследването предполага вниманието да се съсредоточи върху втория му смислов аспект;

- обособени са съществените признаци и се предлага определение на понятието тайна;

- в зависимост от притежателя на информацията и основанието, на което той я има, е предложена класификация на всички юридически значими тайни;

- отправена е основателна критика срещу възприетия законодателен подход за чести, несъгласувани помежду си и несистемни изменения и допълнения в законодателството, поради което правната уредба на тайната се отличава с непоследователност, фрагментарност, дублиращи се предписания и основания за недоразумения;

- обстойно и задълбочено са разгледани и систематизирани видовете тайни, които са защитени според НК на Казахстан;

- изтъкнато е, че епизодичното, несистемно, без задълбочен анализ разглеждане на международните стандарти, води до предложения и препоръки, чието съобразяване в законодателството в значителна степен препятства реалното обезпечаване на наказателноправната защита на личността;

- задълбочено, в това число и на основата на сравнителноправен анализ, е изследвана наказателноправната и извъннаказателноправната уредба на отделните видове тайни според правната система на Казахстан;

- в съответствие с предмета и основната цел на изследването са направени и редица добре аргументирани предложения *de lege ferenda*.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на изложеното считам, че представеният дисертационен труд на тема „Наказателноправни проблеми на обезпечаването на безопасността на института на тайната” отговаря на всички изисквания,

посочени в Закона за развитието на академичния състав в Република България, поради което давам положителна оценка и предлагам да бъде присъдена на Гулмира Батирбековна Есимханова образователната и научна степен „доктор”.

гр. София

май 2021 г.

Рецензент:

/проф. д-р Пламен Панайотов/